

תזכיר חוק יסוד: הממשלה (תקופת כהונה מירבית בתפקיד ראש ממשלה)

עמדת התנועה למשילות ודמוקרטיה

התנועה למשילות ודמוקרטיה עוסקת בשמירת האיזונים בין מרכיבי הדמוקרטיה השונים במדינת ישראל: הכרעת הרוב, זכויות הפרט, הגינות שלטונית ושקיפות. התנועה עוקבת, חוקרת, מפרסמת, מסייעת בקידום חקיקה ורפורמות בממשק שבין הרשות הנבחרת, המבטאת את הכרעות הרוב ואת היותה של ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית, לבין הרשות השופטת המופקדת על זכויות הפרט, מניעת שחיתות ושלטון החוק.

בנייר עמדה זה, נבקש להביא את עמדת התנועה בנוגע להצעות חוק יסוד: הממשלה (תקופת כהונה מירבית בתפקיד ראש ממשלה) שעניינו המרכזי הינו הגבלת משך הכהונה המצטברת, ברצף או שלא ברצף, של ראש ממשלה לתקופה מירבית בת 8 שנים.

בקצירת העומר, התנועה למשילות ודמוקרטיה מתנגדת לתיקון חוק היסוד בהתאם לתזכיר שהופץ, וזאת מהסיבות המפורטות להלן:

1. **הגבלת כהונת ראש ממשלה פוגעת בזכות היסוד לבחור ולהבחר** – זכות האזרח לבחור את נציגיו וזכותו של מועמד להיבחר לראשות הממשלה הינן זכויות יסוד בדמוקרטיה פרלמנטרית. הגבלת זכויות יסוד אלו, העומדות בליבת המערכת הדמוקרטית, מטעם של חלוף "תקופה מירבית" בלבד, ללא כל הצדקה חיצונית מלבד משך הזמן בו מכהן אדם כראש הממשלה, הינה פגיעה שאינה מידתית, ובטח שאינה מוצדקת. למעשה, נפגעת הזכות להיבחר דווקא מנבחר ציבור "מוצלח", אשר – בהתאם להנחות היסוד של הדמוקרטיה הייצוגית – קהל הבוחרים שוכנע לבחור בו מספר פעמים.

2. **הגבלת הזכות להיבחר מייצרת תמריצים שליליים, ופוגעת בהנחות היסוד של המבנה הדמוקרטי הישראלי** – התמריץ העיקרי הניצב בפני ראש ממשלה מכהן לפעול לטובת הציבור הינו רצונו לשוב ולהיבחר לתפקיד. שלילת האפשרות הזו פוגעת בתמריץ המרכזי של נבחר הציבור, וכדברי הפרופסורים עופר קניג וגדעון רהט: "זוהי פגיעה באחת מהנחות היסוד לפיה פועלת הדמוקרטיה הייצוגית ובהתאם לה הנציג הנבחר משרת את בוחריו כי הוא רוצה להיבחר מחדש ועל כן הוא ממלא את רצון בוחריו ו/או פועל לטובתם בהתאם למיטב שיפוטו"¹. הדברים הפוכים כמובן מהאמור בתזכיר החוק, אשר אינו מציע כל רציונל להנחות היסוד עליהן הוא מבוסס.

3. **אין כל הצדקה ממשית להגבלת הזכות להיבחר במציאות הישראלית** – תקופת הכהונה של ראשי ממשלה בישראל אינה ארוכה ביחס למקובל בדמוקרטיות המערביות בעלות המשטר הפרלמנטרי הדומה לזה הישראלי [וראו בעניין זה: "משך כהונותיהם של ראשי ממשלה – מבט השוואתי", פרופ' עופר קניג, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 06.06.2010]. למעשה, קצב חילופי

¹ <https://www.idi.org.il/knesset-committees/1545>

ראשי הממשלה במדינת ישראל גבוה ביחס למקובל בעולם המערבי, והדבר פוגע ביציבות השלטונית. מאז כתיבת המאמר המובא לעיל כיהן במדינת ישראל ראש ממשלה אחד בלבד, וכמובן שתיקון חוק היסוד ופגיעה קבועה בזכות יסוד דמוקרטית עקב חריגה פרסונלית לא יעלה על הדעת.

4. **הנוסח המוצע בתזכיר החוק מייצר אבסורד שלטוני** – הנוסח הנוכחי המופץ בתזכיר החוק מציע למעשה כי ראש ממשלה שעבר את התקופה המירבית של 8 שנים לא יהיה כשיר עוד, ויראו את הממשלה כהתפטרה. במציאות הישראלית המקובלת, בה ממשלות אינן מחזיקות מעמד תקופה בת 4 שנים מלאות, התוצאה תהיה ממשלה שתיאלץ להתפטר באמצע כהונתה, וסביר שאף בתחילת הכהונה, מן הטעם היחיד שחלפה "התקופה המירבית" שהקצה החוק לראש הממשלה – שאך זה נבחר.

5. **אין כל הצדקה ממשית לפגיעה בזכויות** – הגבלת הזכות לבחור ולהיבחר צריכה להיות מוצדקת בסיבות כבדות משקל, אשר יגובו בנתונים. הלכה למעשה ראינו בשנה האחרונה את החלפתו של ראש הממשלה שכיהן בתקופה הארוכה ביותר כראש ממשלת ישראל, וזאת מבלי שבידיו רוכזו סמכויות או "כוחות" שונים מאלו של קודמיו שכיהנו תקופות קצרות יותר. אין כל נתון עובדתי התומך בחששות המוצגות בתזכיר החוק, המצדיק פגיעה חמורה בזכות יסודית של אזרחי ישראל.

לסיכום:

התנועה למשילות ודמוקרטיה מתנגדת לצמצום הזכות לבחור ולהיבחר הנגרמת בתזכיר החוק, כאשר זו סותרת את המידע העובדתי הקיים, עומדת בניגוד למקובל בעולם המערבי, וחותרת תחת הנחות היסוד של הדמוקרטיה הפרלמנטרית.

